

AT ILLUSTRERE H.C. ANDERSEN. DEN GRIMME ÆLLING, SVINEDRENGEN og KEJSERENS NYE KLÆDER

Der er vel ikke mange forfattere, der er blevet illustreret så flittigt som *H.C. Andersen*. Hans eventyr indbyder ligefrem til illustrering, fordi de er romantiske, dramatiske og fulde af humor (ironi) og fantasi. Alene i Danmark er der over 300 H.C. Andersen-illustratorer.

Da det første lille hefte med eventyr blev udgivet i 1835, var det uden illustrationer, og H.C. Andersen har næppe følt dette som en mangel. Han skrev mange af sine eventyr i en fortællende stil, og ligesom folkeeventyrene skulle de høres - også fortælleren skulle høres.

Mange har stadigvæk den opfattelse, at eventyr ikke bør illustreres, fordi billederne binder fantasien og forvansker eller mistolker teksten. En hvilken som helst tekst kan altid fortolkes på mange måder, især når der ligger mere end et århundrede mellem billeder og tekst.

Eventyrillustrationer dukker - med få undtagelser - først op i 1800-tallet, hvor illustrationskunsten og teknikken udvikler sig kraftigt. H.C. Andersen kunne derfor ikke være født på et bedre tidspunkt, og illustrationer til hans eventyr dukkede hurtigt op. Han fulgte levende med, hver gang et eventyr blev illustreret. Som bekendt var han også selv lidt af en bildende kunster; men mærkeligt nok har han aldrig forsøgt at illustrere blot et eneste af sine eventyr. Hans klip viser dog mange kendte motiver fra eventyrene. Når han f.eks. klippede svaner, har han måske tænkt på "Den grimme ælling".

Da den første større illustrerede samling af hans eventyr skulle udkomme i Tyskland, fik han lejlighed til selv at få indflydelse på valget af kunstner. Det faldt på den danske søofficer *Vilh. Pedersen* (1820-1859),

hvis navn siden er blevet knyttet uløseligt sammen med hans eventyr, både i ind- og udland. De er blevet elsket, højt værdsat og efterlignet. Udgaven kom i Tyskland i 1848 og året efter i Danmark.

Vilh. Pedersen hørte til romantikkens kunstnere, der dyrkede træsnittet, som var kommet på mode med en ny teknik i midten af forrige århundrede. Hans illustrationer dominerer aldrig over teksten, og mange af dem er nærmest vignetter. H.C. Andersen var godt tilfreds med dem; men i dag virker de idylliserende og udramatiske med kun et lille stæk af humor, som slet ikke svarer til H.C. Andersens dobbeltbundede humor og satire.

Jeg kan her kun komme ind på et fåtal af illustratorer, og med hensyn til eventyr har jeg begrænset mig til nogle få kendte: "Den grimme ælling", "Svinedrengen" og "Kejserens nye klæder".

Den grimme ælling (1844)

"Den grimme ælling" er en livshistorie og afspejler i mangt og meget H.C. Andersens egne lidelser. I Vilh. Pedersens tre illustrationer til eventyret, ser man ikke meget til alt det gruelige, ællingen må igennem, før den opdager, den er blevet til en flot svane. Eventyret rummer angst, rædsler og satire; men hos Vilh. Pedersen ser man først og fremmest, at "der er så dejligt ude på landet".

Første billede viser andegården og illustrerer nogle få linjer i teksten:

"Og så kom de ind i Andegaarden. Der var en skrækkelig Støj derinde, thi der var to Familier, som sloges om et Aalehoved, og saa fik dog Katten det. 'Se, saaledes gaar det til i Verden!'(...)."

- Man aner kun, at noget er i gære.

Næste billede er fra det lille bondehus, hvor ællingen har søgt tilflugt. I billedet er der tryghed; men også trangt og indelukket. Hønen, der kaldes Kykkelilavben, og katten, som konen kalder Sønneke, vil hele

tiden belære ællingen. H.C. Andersen tænker i sin tekst her på det collinske hus, som var hans tilflugtssted.

"Og Katten var Herre i Huset, og Hønen var Madamme, og altid sagde de: "Vi og Verden!" for de troede, at de vare Halvparten, og det den allerbedste Del. Ællingen syntes, at man kunde ogsaa have en anden Mening, men det taalte Hønen ikke."

Illustration af Vilh. Pedersen til "Den grimme ælling" (1848)

Bondehuset bliver for trangt for ællingen, ligesom Det collinske Hus for H.C. Andersen. Satiren hos H.C. Andersen afspejles slet ikke hos Vilh. Pedersen.

Sidste billede viser børnene, der hilser den nye svane i parken - "den var den dejligste af alle dejlige Fugle". - "Det gør ikke noget at være født i Andegaarden, naar man kun har ligget i et Svaneæg!" Det er H.C. Andersens egen historie i en nøddeskal (eller rettere sagt en æggeskal). Han skriver ikke noget om, hvordan svaneægget er kommet i andereden.

Da Vilh. Pedersen døde i 1859, overtog *Lorenz Frølich* opgaven, og H.C. Andersen ventede sig meget af denne internationalt kendte kunstner; men Frølichs illustrationer til de senere eventyr blev aldrig så populære som Vilh. Pedersens. H.C. Andersen var heller ikke helt tilfreds med, at Frølich ikke altid fulgte teksten til punkt og prikke.

Frølich var ked af, at han kun fik lejlighed til at illustrere H.C. Andersens senere eventyr, som han ikke syntes var så gode som de første. På sine ældre dage illustrerede han dog tre tidligere eventyr i 1905 i anledning af 100-årsjubilæet. Han valgte blandt andet "Den grimme ælling", hvortil han lavede seks illustrationer. Frølich viser i et billede, hvordan den stakkels ælling mobbes af de andre, fordi den er anderledes. Faren lurar i dette ret dystre billede; men større dramatik er der ikke.

Også den danske tegner og litograf *Hans Tegner* illustrerede i 1900 en stor udgave af eventyrene, som vandt international udbredelse og er et eksempel på fremragende xylografi. (Den udkom på ti sprog). - Tegner lavede otte udførlige billeder i naturalistisk streg til "Den grimme ælling". Det blev sagt, at han ikke kunne tegne, hvad han ikke havde set. Han placerer eventyret i et ægte dansk herregårdsmiljø, og der er meget fredeligt i andegården. - Tegner henviser til H.C. Andersens livshistorie i det sidste billede, hvor de kongelige fugle modtager den grimme ælling. Det sker foran Frederiksberg Slot, der hørte til kongefamilien. Her er svaneungen den ærbødige.

Billederne mangler liv, og det skyldes måske den xylografiske gengivelse.

Enkelte af H.C. Andersens eventyr udkom som selvstændige billedbøger i forrige århundrede, men ikke mange. I 1893 udkom der en bemærkelsesværdig billedbog på hollandsk "Het leelijke jonge Eendje" af den hollandske tegner *Theo van Hoytema*. Jugendstilen er tydelig i de smukke, farvetrykte billeder, og det er fugleverdenen, der har haft kunstnerens interesse. Med meget få midler har han formået at give dyrene udtryksfulde ansigtstræk, som fremhæver eventyrets stemning.

Næsten enhver dansk illustratør med respekt for sig selv har illustreret H.C. Andersen, især efter at billedbøger over enkelte eventyr blev almindeligt. Mærkeligt nok er det kun forholdsvis få udenlandske illustratører, der har valgt at illustrere netop dette eventyr.

Den danske fuglemaler og grafiker *Johs. Larsen* lavede i 1955 en fornem billedbog på grundlag af 24 akvareller til "Den grimme ælling" (udvalgt blandt ialt 36). Den vakte beundring, også uden for Danmark. Men for børn er de stemningsfulde og ornitologisk rigtige fuglebilleder uden spænding og dramatik. De kunne faktisk lige så godt være lavet til en hel anden tekst. Johs. Larsen tilhørte gruppen "De fynske malere"; men han viser ikke større indlevelse i H.C. Andersens selvbiografiske eventyr. En anmelder bemærkede, at de to fynboer Andersen og Larsen i denne bog passerer hinanden som to stolte fuldriggere: med høflige hilsener, men i passende afstand. - Det nærmeste Johs. Larsen kommer mobningen af den grimme ælling, er i billedet af andegården, hvor pigen sparker ud efter den.

At tegne dyr med menneskelige egenskaber var ikke Johs. Larsens sag.

H.C. Andersen bruger i sin tekst direkte tale. Dyrene taler og føler som mennesker. Det er ikke kommet til udtryk i de fleste tidlige illustrationer, og det er sikkert grunden til, at børn i mange år mest kendte "Den grimme Ælling" i Disney's streg. *Walt Disney's* billedbøger om "Den grimme ælling" udkom i Danmark fra 1939 i flere versioner med og uden farver. Dyrenes følelser får her frit løb; men teksten er lavet så meget om, at man ikke kan genkende H.C. Andersen. Disney fortæller en senti-

mental og hjerteskrærende historie, og dyrene taler et sprog, som ligger H.C. Andersen fjernt. I billederne mangler der ikke dramatik og komik, og de har en vis kvalitet med stærke, flotte farver.

Retfærdigvis skal det siges, at H.C. Andersens navn heller ikke er nævnt i disse Disney-udgaver.

I "Eventyrserien" fra 1960'erne kom "Den grimme ælling" som rigtig tegneserie. Her er ialt 106 billedsituationer til eventyret, tegnet af anonyme tegnere. På titelbladet står, at eventyret er genfortalt efter H.C. Andersen, og H.C. Andersens tekst og handling kan nogenlunde følges. Undertiden er dyrene her lettere påklædt; men slet ikke som i Anders And-hefterne. Også i denne tegneserie er stemningen hjerteskrærende og sentimental.

En af Danmarks mest populære børnebogsillustratører, *Svend Otto S.*, har illustreret H.C. Andersen for børn i moderne samtryksteknik. "Børnernes H.C. Andersen" udkom i mange lande; men han har også lavet billedbøger over enkelte eventyr. "Den grimme ælling" kom som billedbog i 1975 med store farveillustrationer og flotte landskabsbilleder. Svend Otto S. har både det lyriske og det dramatiske med. Han bringer ikke noget billede af mobningen i andegården; men derimod et skræmmende billede af jagthundens kæmpestore hoved med åbent gab, parat til at gribe ællingen. Også i bondestuen er der dramatik, og kattens øjne gnistrer. Billederne og bogens hele opsætning bærer præg af, at den oprindeligt blev tegnet til en film, optaget i konografisk teknik.

I en helt moderne tegneseriestil har den danske illustratør, *Freddy Milton*, illustreret "Den grimme ælling" (1984). Her er ingen idyl, og med bidende ironi anbringes ællingen midt i vor egen tid. Uden nogen form for bearbejdning er billederne ledsaget af H.C. Andersens originale tekst, hvorved der bevidst fremkommer et misforhold mellem billeder og tekst. Teksten begynder: "Der var saa dejligt ude paa Landet (...). Midt i Solskinnet laa der en gammel Herregaard (...)." Billedet til denne tekst viser en gammel herregård, omgivet af højhuse. - Situationen i det lille bondehus viser, hvordan ællingen belæres af den dominerende kat og den

bedrevidende høne. "I forstaa mig ikke!" siger ællingen, og så går den lange lømmel ud i den vide verden og drukner sin sorg i øller. Til sidst finder den sin rette omgangskreds, hvor den hører til. Billedet viser, hvordan den sammen med svanerne, "de kongelige fugle", glad og tilfreds går i demonstration mod atomkraft. - Der er måske ikke mere så dejligt ude på landet!

Milton mistolker teksten på en underfundig måde, som kan være ganske interessant, men som ligger H.C. Andersens tekst fjernt. Gad vidst, hvad H.C. Andersen ville have sagt til sådanne illustrationer!

En af den nyere tids mest provokerende illustratører til "Den grimme ælling" er den polske kunstner *Andrzej Ploski*. Billedbogen udkom i Sverige i 1984 med indledning af *Per Olov Enquist*, og på titelbladet står der, at eventyret er "tolket i billeder. I denne besynderlige udgave finder man ikke dyr, men mennesker, der har bevaret visse dyriske træk.

Illustration af Andrzej Ploski til "Den grimme ælling" (1984)

Med sine groteske illustrationer karikerer kunstneren H.C. Andersen. Den grimme ælling er selveste H.C. Andersen, der udklækkes fuldt på-

klædt med sin høje hat og med en mikrofon i hånden, så han med det samme kan råbe hele verden op. Den senere tolkning af eventyrets tekst har påvirket illustratoren, der også har ladet sig påvirke af samtidens og eftertidens syn på den store digter og hans livshistorie. At han f.eks. var forfængelig og egocentrisk skinner igennem. Med sine groteske illustrationer viser han os H.C. Andersen som sumpplanten, der er ved at drukne i den sump, han kommer fra. H.C. Andersen kalder sig selv i mange breve for en sumpplante; han var bange for sumpen; men han hentede også sin inspiration fra den. H.C. Andersens omgivelser er gengivet endnu mere frastødende. Ploski har villet vise den stupiditet, der omgav geniet, H.C. Andersen. Misundelsen og småborgerligheden er ved at kvæle ham.

Der er en verden til forskel fra Vilh. Pedersens idyl og til Ploskis tolkning af den grimme ælling i H.C. Andersens skikkelse. Kun få vil sikkert kunne goutere disse bizarre illustrationer. - Det er unægtelig en original kunstnerisk fortolkning, som måske er typisk polsk.

Svinedrengen (1841)

"Den grimme ælling" er et eventyr, der helt er udsprunget af H.C. Andersens egen fantasi. Om "Svinedrengen" oplyser han derimod, at det har et par træk fra et gammelt dansk folkeeventyr, der, således som det blev fortalt ham som barn, ikke sømmeligt kunde gengives. Folkeeventyret om den fattige prins, der forklæder sig som stodder for at vinde den hovmodige prinsesse, hedder på dansk "Graaben" og i brødrene Grimms version "König Drosselbart"; men der er mange varianter af dette eventyr.

H.C. Andersen har kun benyttet folkeeventyret som en skabelon, og slutningen, hvor prinsessen må gifte sig med stodderen og bliver ydmyget, har han ikke kunnet bruge.

Eventyret blev skrevet på et tidspunkt, hvor H.C. Andersen var nedtrykt og gik med en brændende længsel efter kærlighed. Svinedrengen er H.C. Andersen selv, og prinsessen er Louise Collin, som han var dybt

Illustration af Vilh. Pedersen til "Svinedrengen" (1848)

forelsket i, men som ikke kunne gengælde hans følelser. Hun foretrak det kunstige frem for det ægte. - Baggrunden er både folkeeventyrets og H.C. Andersens personlige forhold. Man finder derfor både realistiske og

eventyrlige fortolkninger i billeder til dette eventyr.

Til "Svinedrengen" kendte man i Danmark i H.C. Andersens levetid kun Vilh. Pedersens tre illustrationer. Billedet, hvor prinsessen betages af svinedrengens gryde med bjælderne, der spiller "Ach, du lieber Augustin", kyssescenen og slutningen, hvor prinsen med foragt forlader den grædende prinsesse. Illustrationerne er ikke så vellykkede, og Vilh. Pedersen var ikke tilfreds med dem og gav den tyske xylograf skylden. - Med hensyn til svinedrengen klager han over, at denne har fået et ansigt, som det ikke må være rart at kysse. Det er endvidere "et fælt ben, prinsessen sætter frem, og karakteren i hovedet er i det hele taget slet holdt". Det sidste billede burde være tegnet helt om.

Der er imidlertid intet anstødeligt i billederne. I folkeeventyret kommer stodderprinsen den tredje nat op i sengen til prinsessen, fordi de søvnige hofdamer, der skal være dydens vogtere, er slumret ind. Hos H.C. Andersen stiller hofdamerne sig i kreds omkring de kyssende, for at ingen skal se, at prinsessen bruger kys som betalingsmiddel.

Eventyret fik mere liv og stemning med den danske tegner og litograf *Hans Tegner*, der i 1884 udgav to eventyrbilledbøger "Svinedrengen" og "Fyrtøjet" med store, helsides farvetrykte billeder. Tegner debuterede i 1882 på Charlottenborg med 12 akvareller, som kom til at ligge til grund for billedbøgerne.

Tegners seks illustrationer til "Svinedrengen" er fulde af detaljer, og der er eventyrstemning over dem. Alle billeder er set fra en beskuerers synsvinkel. De tre første viser: Prinsen, der udefra betragter prinsessen i det fjerne og bliver forelsket. Prinsessen, der gennem et vindue betragter svinedrengen, mens det damper fra gryden med de lystige bjælder- og endelig kejseren, der fra sin altan bestyrtet betragter hofdamerne besynderlige adfærd. - I de sidste tre billeder er der handling: Svinedrengen kysser prinsessen, mens hofdamer og svin ser til. Kejseren raser, og alle, også svinene flygter i vild panik. Sidste billede viser den ensomme, ulykkelige prinsesse, der sidder på trappestenen og græder. Prinsen ser man ikke noget til. Selv om regnen ikke skyller ned, som der står i

teksten, strømmer vandet ud af nedløbsrøret og alt er vådt. Sympatien er hos den grædende prinsesse.

Det er tydeligt i denne billedbog, at billeder og bog ikke er blevet til som et hele. Det er vanskeligt at få billeder og teksten til at passe sammen.

„Hvad kan det dog være for et opløb dernede ved svinestien!“ sagde kejseren ...

Illustration af Herluf Jensenius til "Svinedrengen" (1955)

Trods al bedrøvelighed er der humor og satire i eventyret. En kendt dansk vittighedstegner, *Herluf Jensenius*, illustrerede jubilæumsgaven af eventyrene i anledning af 150-året for den store digters fødsel. Ligesom H.C. Andersen kunne han åbne folks øjne for menneskers skrøbeligheder og samtidig bære over med dem. Jensenius skriver, at H.C. Andersen havde lært ham

"at fortælle om livet, om mennesker - med humor, ikke bare for at få folk til at le eller for at gøre nar, men for at være med til at sætte tingene på plads og gøre dette på munter og fordragelig vis."

Jensenius følger hele tiden H.C. Andersens tilstedeværelse, og derfor finder man også digteren som en markant skikkelse i flere af illustrationerne.

Jensenius tegner prinsessen som en dum gås, der ikke bestiller andet end at lege "komme fremmede" med sine hofdamer. Kejseren har heller ikke meget forstand. Han er ét stort spørgsmålstejn. Foran dem ligger prinsens smukke gaver: rosen, der duftede så sødt, at man glemte alle sorger og bekymringer, og nattergalen, som sang som om alle dejlige melodier sad i dens strube. Men ak! hverken rosen eller nattergalen er kunstige. "Fy, papa!" siger prinsessen, "den er ikke kunstig, den er virkelig!" "Fy!" sagde alle hoffolkene "den er virkelig". - Da kejseren senere står på sin beskedne altan og undrer sig over opløbet nede ved svinestien, er udtrykket i hans ansigt netop så latterligt, som H.C. Andersen kunne ønske sig.

En anden vittighedstegner, *Arne Ungermann*, har illustreret en samling eventyr i 1954. Her er der ikke tale om den gemytlige komik, men om satire. Til "Svinedrengen" har han bl.a. en barsk illustration med den grædende prinsesse, der sammen med svinene er fundet uværdig til at komme ind i prinsens kongerige. Der er skadefryd i billedet! Nu kan hun have det så godt! Ulykkesfuglene spotter og synger nok "Ach, du lieber Augustin".

To danske billedbogsudgaver af "Svinedrengen" er gode eksempler på, hvor forskelligt kunstnere kan forholde sig til en tekst. Den første er

lavet af *Palle Bregnhøj* i 1971 og er en næsten realistisk gengivelse af eventyret. Han holder sig til jorden, og billederne er mørke, udført i skrabeteknik. Et af billederne viser prinsen, der søger plads hos kejseren som svinedreng. På vejen forklæder han sig og smører sig i ansigtet med sort og brunt, et billede med flere situationer. Det sidste billede viser prinsessen, der står grædende uden for slottet, mens regnen skyller ned. Dette slutbillede koncentrerer sig ikke alene om den ulykkelige prinsesse, men man ser også prinsen i det fjerne på flugt væk fra hende. Man ser ham ikke sige:

"Jeg er kommet til at foragte dig, du!" sagde han. "Du ville ikke have en ærlig prins! Du forstod dig ikke på rosen og nattergalen, men svinedrengen kunne du kysse for et spilleværk! nu kan du have det så godt!-"

Der er medfølelse for den grædende prinsesse, som er den centrale skikkelse i dette dystre billede.

Bjørn Wiinblads udgave fra 1975 er illustreret i en eventyrstil, der minder om "Tusind og én nat". Det er en dekorativ stil, som er karakteristisk for *Bjørn Wiinblad*, men som måske passer mindre godt til H.C. Andersens form. Man ser prinsessen, der foragteligt rækker næse af de to budbringere, der har bragt rosen og nattergalen. "Lad blot den fugl flyve", siger hun. - Det mest interessante billede er slutscenen, hvor prinsen er isoleret med sin rose (dvs. poesien) og nattergal (dvs. digtergaven), indelukket i en krinoline. Modsat *Palle Bregnhøj* koncentrerer *Wiinblad* sig om prinsen (dvs. H.C. Andersen), der trækker sig tilbage i isolation. Prinsessen vises i silhuet - hun er uden interesse for *Wiinblad*, dum og hoven som hun er. H.C. Andersen vovede aldrig springet ind i et ægteskab, og han priste sig senere lykkelig over at have undgået det.

Dekorative er også *Kay Nielsens* fornemme illustrationer, der udkom i England i 1922. Hans stil er ligesom *Wiinblads* anderledes og søgt. Svinedrengen fremstilles som en lang tynd mand med høj hat og i kjole og hvidt. Uden tvivl fortolker han her svinedrengen som H.C. Andersen. Noderne nederst i billedet er selvfølgelig til "Ach, du lieber Augustin".

Kay Nielsen blev internationalt kendt og hans klare, kunstneriske linje er især japansk påvirket.

Kejserens nye klæder (1837)

Et af de mest kendte H.C. Andersen-eventyr er "Kejserens nye klæder", som er inspireret af et gammelt spansk eventyr. Foruden at være et eventyr er det et psykologisk studie i bedrageriets kunst (som netop beskrevet af *Hans Holmberg* i "Anderseniana" 1988). De to frække fyre, der udgiver sig for at være vævere og skræddere, forstår at få alle til at tro på de spindelvævsfine og smukke klæder, som slet ikke eksisterer. De drager fordel af kongens forfængelighed, godtroenhed og angst ved at sige, at hvis man ikke kan se tøjet, er man dum og duer ikke til sit embede. Hverken kejseren eller hoffolkene tør naturligvis indrømme, at de ikke kan se alle herlighederne.

Kunstnere fra hele verden har med forkærlighed illustreret netop dette almengyldige eventyr. Der er muligheder for mange variationer med hensyn til tid, sted, stil og indstilling, og eventyret sprudler af muntre og barske indfald. For alle illustratører har højdepunktet og det mest yndede motiv været den upåklædte kejser i processionen; men også de listige gavtyve og skræddere er som regel afbildet. Det er dog kejseren og det usynlige tøj hele sagen drejer sig om. Til forskellige tider har det været et problem for mange at vise - eller rettere sagt at skjule hans nøgenhed. I forrige århundrede og langt ind i dette måtte der tages hensyn til anstændighedens krav. Kejserens nøgenhed måtte ikke være anstødelig. Hvad H.C. Andersen selv har forestillet sig er uvist. Han skriver, at "kejseren lagde alle sine klæder". Har han dermed også tænkt på undertøjet? - Næppe!

Vilh. Pedersen har to billeder til dette eventyr; kejseren i procession under den dejlige tronehimmel og til sidst de to gavtyve. *Vilh. Pedersen* viser os en lidt kedelig, men nydelig kejser, iført en slags natskjorte, og

for at man ikke skal tage fejl, har han sine attributter: krone, scepter og guldæble med sig. Kejseren går også barfodet, som om han lige var sprunget ud af sengen. Kejserens ansigt er udtryksløst, og det samme gælder folkets. Man ser ikke den beundring, der beskrives - og ingen forfærdelse, da den lille dreng siger: "Men han har jo ikke noget på!" - Tidsmiljøet er nærmest renæssancen. Gavtyvene og deres senere færd har H.C. Andersen ikke interesseret sig meget for; men hos Vilh. Pedersen ser man, at de drager lystige bort til sidst med guldpenge og fint silke, beruset af deres held.

Hans Tegner gengiver også processionen og de to gavtyve til sidst. Tidsmiljøet er København på H.C. Andersens egen tid. Han lader processionen foregå i velkendte omgivelser, og folkemængden er helt almindelige mennesker i almindelige huse fra den tid. En dreng er klatret op i en lygtestander. Kejseren er som hos Vilh. Pedersen iført en skjorte og barbenet, og han er en smuk og stolt kejser - ikke spor latterlig. Betydning er det, at de to skræddere går med i processionen, hvad teksten ikke nævner noget om. De må i hvert fald skynde sig at komme bort, efter at drengen på moderens arm har udtalt de forløsende ord. Man ser da også til sidst de to slyngler med deres rige høst. Tegneres illustrationer er fulde af detaljer, men man savner den humor og satire, der er så kendetegnende for H.C. Andersen. Tegner var heller ikke helt på bølgelængde med digteren. Inden han var færdig med det store arbejde, ialt 250 illustrationer, udtrykte han lede ved arbejdet, og siger, at han afskyede H.C. Andersens form.

Efterhånden som man er blevet mere frigjort, bliver kejseren også mere og mere nøgen, og det bliver for kunstnerne næsten en leg på forskellig måde at skjule selve kønsdelene, som man endnu i dag kun sjældent viser i eventyret. Kejserens underkrop skjules f. eks. af værne eller i folkemængden, man viser kejseren bagfra, anbringer en stol foran ham osv.

Hos den dansk-norske illustratør *Louis Moe*, der i 1925 illustrerede eventyret, er kejseren helt nøgen, men kønsdelene skjules af kejserens

ene ben. Miljøet er nærmest senmiddelalderligt, og det er bemærkelsesværdigt, at det her er en lille pige, der siger de befriende ord: "Men han har jo ikke noget på!" - I teksten står der, at det er et lille barn, og de fleste illustratører har tolket dette som en lille dreng. Louis Moe viser naturligvis også de to listige gavtyve.

Helt utilsløret vises kejseren i processionen af *Hans Arnold* i eventyrsamlingen "Grodkungen och andre sagor" (1973). I denne komiske scene er intet skjult, heller ikke kønsdelene. Processionen foregår nærmest i en lille by, hvor hønsene løber mellem benene på folk. Tronhimlen er overdådig og svulmende som kejseren selv. En enorm krone holdes oppe af ikke helt almindelige havfruer, en hentydning til H.C. Andersens eventyr "Den lille havfrue". Også andre af H.C. Andersens eventyrmotiver er med i billedet. H.C. Andersen selv står til højre i billedet og peger på kejseren, der er stiv i blikket. Sandheden er gået op for ham. Der er mange detaljer i dette billede, men det virker tungt og overlæsset.

Nogle år senere i 1980 lavede den svenske børnebogsillustratør, *Ulf Löfgren*, en billedbogsudgave af "Kejserens nye klæder". Her er miljøet igen senmiddelalderligt. Kejseren vises nøgen bagfra foran spejl billedet; men spejl billedet viser kun hans hoved. De stirrende øjne i alle ansigter lader ane, at noget ikke stemmer helt. Det er altsammen bedrag. Löfgren viser selvfølgelig også processionen over et helt dobbelttopslag. Der er et virvar af mennesker, og kejseren drukner næsten i mængden.

Der findes adskillige børnetegninger til H.C. Andersens eventyr, og flere kunstnere har ladet sig inspirere af børns tegnestil. Et eksempel er en illustration af *Théo Tobiassé*, der i en samling "Sagor og berättelser" fra 1980 har fremstillet kejseren i en naiv og barnlig stil. Ligesom *Chagall* lader Tobiassé sine figurer svæve frit og lader hånt om perspektiv og proportioner.

Der er lavet et utal af billedbøger over "Kejserens nye klæder", og naturligvis er eventyret også udkommet som tegneserie i "Eventyrserien" fra 1959. Her er kejseren ikke nøgen, men iført rødt undertøj. Han bærer desuden en kappe med hermelinsskind. Et barn ville sikkert ikke umiddel-

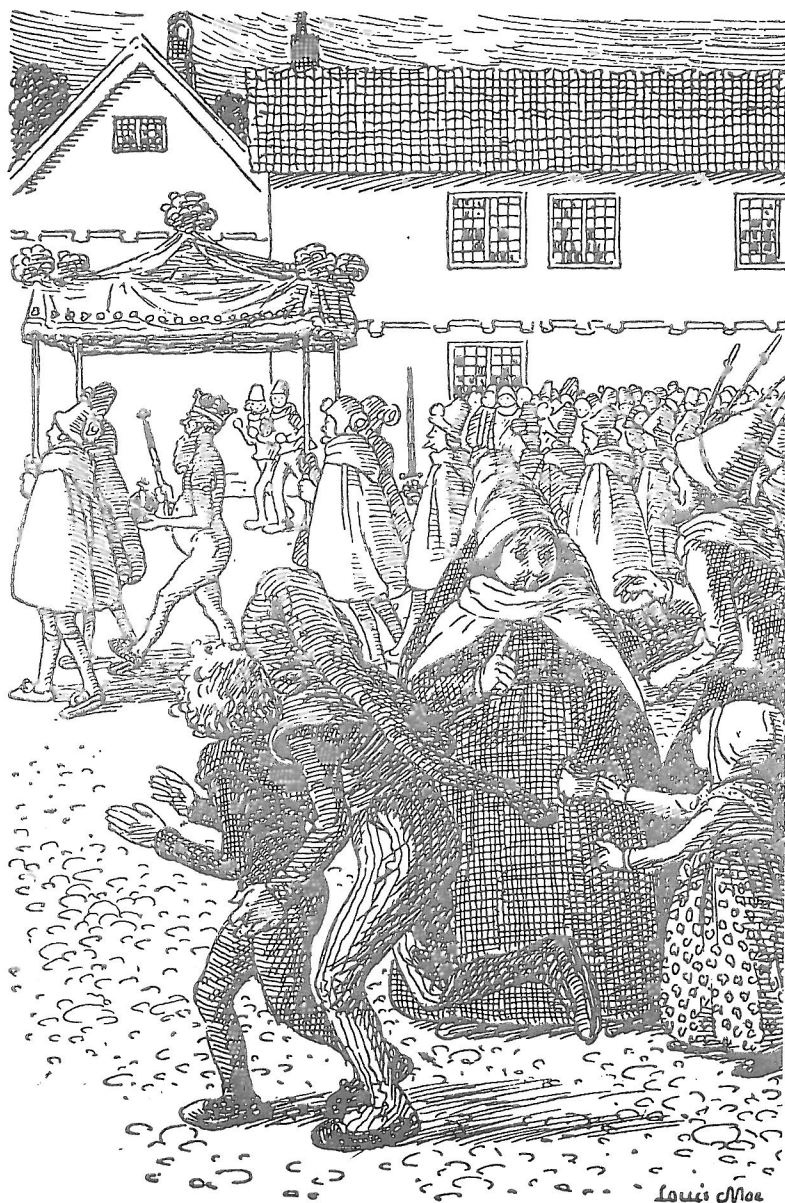

Illustration af Louis Moe til "Kejserens nye klæder" (1925) bart komme med den bemærkning "Men han har jo ikke noget på".

Som et kuriosum skal til sidst nævnes en kinesisk illustration af *Huang Yung-Yu* til en fortsættelse af "Kejserens nye klæder". Eventyret findes i en eventyrsamling "The Scarecrow" (1961) af Yeh Sheng-tao. Her får kejseren af Kinesiens Land et sørgeligt endeligt, idet folket til sidst gør oprør og lyncher ham. Alle råber: "Af med det tøj, som slet ikke eksisterer. Af med det!" Kejseren bliver så chokeret, at han dør. - I Kina har man således tolket eventyret politisk, og der er ingen humor. Illustrationen er dog ikke uden humor og effekt.

*

Illustrationer til H.C. Andersens eventyr spænder vidt. Fra de første romantiske og sødlige illustrationer har de udviklet sig i mange forskellige retninger.

I begyndelsen blev eventyrene betragtet som børneeventyr; men hurtigt fik man øje for den dobbeltbundede humor og satire i dem. Vittighedstegnere og humorister er frem for alt blevet inspireret.

Eventyrene som billedbøger og tegneserier for børn er oplagt, og ligesom H.C. Andersen skrev for både store og små, har kunstnere skabt billeder, der taler til både børn og voksne. H.C. Andersens liv, der afspejles i mange eventyr, er en yderligere inspirationskilde. Hans særprægede person har givet anledning til dybdepsykologiske fortolkninger, der også kommer til udtryk i den billedverden, der er knyttet til hans eventyr, ikke mindst til "Den grimme ælling".

Humor og satire, surrealisme og naiv tegnestil er i dag fremherskende side om side med de gamle, romantiske forestillinger.

Der er i dag ikke den kunstretning eller den kunstart, der ikke har taget H.C. Andersen til sig.